

KÖZLEMÉNYEK

Javítások a *Magyari Péter kódexe* könyvtári katalóguscéduláihoz. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központjának (MTA KIK) mikrofilmtárában A 1695/II jelzet alatt található a *Magyari Péter kódexe* című munka mikrofilmmásolata. Az 1704-ben készült kézirat két részből álló szombatos énekeskönyv, másolója Magyari Péter. Az első rész tartalmazza Bogáti Fazakas Miklós teljes verses *Psalterium*-fordítását, második fele a tulajdonképpeni szombatos énekeskönyv. Az eredeti kézirat lelőhelye a londoni British Library (korábban British Museum), az MTA KIK katalóguscédulája szerint az ottani jelzete: Or 10.549. Ez a jelzet viszont hibás, már a mikrofilmmásolatról is leolvasható a kötéstáblán szereplő helyes jelzet: Or 10579. Közleményem itt véget is érhetne, valaha valaki a 7-est 4-esnek olvasta, előfordul, főleg a rosszabb minőségű mikrofilmekben, de az is lehet, hogy a British Museum és az MTA könyvtára közötti levelezés során írt valaki rossz jelzetet, ez is előfordul.

A *Magyari Péter kódex*ével kapcsolatos tévedések itt azonban nem érnek véget. A British Library katalógusában Or 10549-es jelzet alatt egy héber nyelvű, 17–18. századi, kabbalisztikus iratot tartalmazó kolligátumot találunk. Ellenben megtalálhatjuk az Or 10579-et, melynek online katalóguscéduláján szereplő adatai mindenben megfelelnek az általunk is ismert kéziratnak, kivéve egy információt. A British Library katalóguscédulája szerint a kézirat Péchi Simon *Psalterium*-fordítását tartalmazza:¹

Contents:

Book of Psalms translated into Hungarian by Simon Péchi.

[...]

Note: Hungarian translation of Psalms. Translated by the Sabbatarian Péchi Simon (1575?-1642?).

Ugyanakkor a cédulán olvasható eredeti, magyar cím betűhív átirata, a másolás dátuma, a kódex terjedelme, a másoló bejegyzései – egyszerűen minden más adat megfelel a mikrofilmből ismert *Magyari Péter kódex*ének, amely viszont kétséget kizáróan Bogáti zsoldárfordításait tartalmazza. Mivel a British Library a közelmúltban digitalizálta és bárki számára elérhetővé tette az Or 10579 jelzetű kódexet,² így a félreértések és elírások könnyen beazonosíthatóvá váltak. A British Library Or 10579 jelzetű kódexének 1–153. lapján valóban Bogáti Fazakas Miklós verses *Psalterium*-fordítása olvasható. Az MTA KIK A 1695/II jelzet alatt ennek a kódexnek a mikrofilmmásolatát őrzi. Egyébként az angol katalóguscédula arról is tudósít, hogy a kézirat Moses Gaster rabbi-tudós gyűjteményéből került a könyvtárba, ottani jelzete 1364 volt. A kötéstáblán található szám szintén leolvasható a digitális másolatról és a mikrofilmről is. Tehát az MTA KIK katalóguscéduláján javítandó

¹ *Psalterium Davidis az az Magyar Soltár*, Or 10579, http://searcharchives.bl.uk/IAMS_VU2:IAMS032-003452035.

² http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Or_10579

a londoni könyvtár hibásan megadott jelzete, a British Library katalóguscéduláján pedig a kódex tartalmát jelző adat.

A kézirat a modern kutatás számára 1913-tól ismert. A *Magyar Könyvszemle* 1913. évi második számában Marmorstein Artúr érdekes felfedezéséről számol be: „Dr. GASTER Mózes, a nagybritanniai spanyol és portugál izr. hitközségek főabbija gazdag könyvtárában néhány magyar kéziratot láttam” – kezdi beszámolóját, melyet három kódex eltérő részletességű leírása követ.³ A szóban forgó kéziratot azonban az 1346-os szám alatt írja le: újabb elírás. Pár iniciálénak pontos rajzát adja, idézi a scriptor bejegyzéseit, az akrosztichonokat és némely nótajelzést – a kézirat ezek alapján jól beazonosítható. Mivel gyakran találkozik Magyar Péter nevével, a szombatos énekrészben szerzőként is – Bogátiéval viszont sehol –, az első rész teljes *Psalterium*-fordítását is neki tulajdonítja.⁴

A félreértésre leggyorsabban Borbély István reagál. Marmorstein részletes leírásának köszönhetően beazonosítja a zsoltárfordítást, hiszen ő jól ismeri Bogáti *Psalterium*ának néhány szerzői névvel is ellátott kéziratot másolatát.⁵ Marmorstein válaszcikkében mégsem fogadta el Borbély szerzősége vonatkozót állításait: „A dolog nézetem szerint úgy áll, hogy két zsoltárfordításról van szó, az egyik Bogáthi Fazekas Mihályé [sic!], a másik pedig, mint az akrostichon is bizonyítja, Magyar Péteré.”⁶ Marmorstein félreértéseinek még sokáig nyoma maradt a szakirodalomban. Szabó T. Attila is Marmorstein alapján írja le a kéziratot bibliográfiájában, és bár ismeri Borbély cikkét, mégsem fogadja el annak szerzősége telt állításait, sőt, lehetségesnek tartja, hogy a kézirat azonos az említésből ismert *Magyar graduállal*, vagyis szerinte talán Thordai János zsoltárfordításait tartalmazza.⁷

Stoll Béla bibliográfiája végül eloszlatja a kétségeket: már első kiadása szerepelteti a kódexet, és a zsoltárrész szerzőjeként Bogáti tünteti fel, csupán a londoni jelzetet és Moses Gaster gyűjteményének jelzetét adja meg hibásan.⁸ Ez a hibás jelzet a legutóbbi kiadásig megmaradt,⁹ annak ellenére, hogy a *Régi magyar költők tára* 17. századi sorozatának 5. kötete néhány évvel Stoll bibliográfiájának első kiadása után közli a helyes jelzeteket.¹⁰ Ennél viszont fontosabb, hogy a *Régi magyar költők tára* a kézirat címlapjának leírásakor – Stoll bibliográfiájával ellentétben – szerepelteti a „Bogáthi Fazekas Miklos” nevet is, bár a jegyzet megemlíti, hogy „A címlap utolsó sora már alig olvasható, mert a betűket a könyvkötő gyaluja levágta, s azoknak csak itt-ott látszik a felső vége”.¹¹ A British Library honlapján közzétett digitális másolaton valóban beazonosítható Bogáti neve. Betűhíven közlöm a teljes címlapot a digitális másolat alapján. A papír sérüléseiből eredő hiányokat és olvashatatlan részeket a *Péchi Simon-énekeskönyv*¹² alapján egészítettem ki, és szögletes zárójellel jelöltem:

³ MARMORSTEIN Artúr, *Szombatos kodexek = Magyar Könyvszemle*, 21(1913), 2, 113–122, itt: 113.

⁴ MARMORSTEIN 1913a, i. m. 120.

⁵ BORBÉLY István, *Bogáthi zsoltárainak új kézírata = Egyetemes Philologiai Közlöny*, 37(1913), 9, 716.

⁶ MARMORSTEIN Artúr, *Bogáthi Fazekas Mihály és Nagyernyei Magyar Péter = Egyetemes Philologiai Közlöny*, 37(1913), 10, 790.

⁷ SZABÓ T. Attila, *Kéziratok énekeskönyveink és versgyűjtemények bibliográfiája a XVI–XIX. században*, Zálau–Zilah, 1934, 90.

⁸ *A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1565–1840)*, szerk. Stoll Béla, Bp., Akadémiai, 1963. Nr. 167.

⁹ *A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*, szerk. Stoll Béla, Bp., Balassi, 2002 és 2003. Nr. 167.

¹⁰ *Szombatos énekek*, kiad. Varjas Béla, Bp., Akadémiai, 1970 (Régi magyar költők tára, XVII. század, 5), 562, 594.

¹¹ *Szombatos énekek* 1970, i. m. 562.

¹² *A magyar kéziratok* 2002, i. m. Nr. 33.

PSALTERIVM DAVIDIS.

az az:

MAGIAR SOLTÁR,

kit az üdökbéli historiák értelme szerént, az halhatatlan és láthatatlan királynak csak amaz egy bölcs Ur Istennek, a' kinek egjedül vagjon ő magától halhatatlansága, a' ki hozzá járulhatatlan fényességben lakik, Az Mennek földnek egj egyedül valo hata[]mas teremptőjének és bölcs gondvise[]őjének, dücsösséges és örökké állando [s]zent nevének tisztességére, a' kié a' dü[cs]össég, a' tisztesség, az országlás, a' birodalom, és az [ha]talom, mind örökkön örökke Amen. **Külömb-k[ü]lömb] magyar ékes notákra az Isten gjülekezetinek jo[vára forditot] BAG'ATHI FAZAKAS Fia[?] MIKLOS[?] [...]**

Fettel azokat a részeket jelöltem, melyek a *Péchi Simon-énekeskönyv* címlapján is megtalálhatók. Ezek alapján jól látszik, hogy a *Magyari Péter kódex*ének címadása a Bogáti-zsoltárok eddig leghitelesebbnek tartott¹³ szövegvariánsát tartalmazó *Péchi Simon-énekeskönyv* címét követi, annak kibővített változata. A latin címnek is bővebb alakját közli, mely másolhat csak az 1607-től 1608-ig másolt *Szenterzsébeti Bogáti-kódex*ben¹⁴ található meg. A *Magyari Péter kódex*ében olvasható Bogáti-versek szövegvariánsai a *Péchi Simon-énekeskönyv* variánsaihoz nagyon közel állnak,¹⁵ viszont lehet tudni, hogy Magyari Péter nem másolhatta közvetlenül az utóbbi kéziratot, mivel szerepeltet olyan zsoltárt (a 137. zsoltár „Sírva messze szép hazánkból...” kezdetű változatát), amely az utóbbi kéziratban nincs meg.¹⁶ Vagyis a *Magyari Péter kódex*ének szövege szövegkritikai szempontból is rendkívül értékes, és a Bogáti-zsoltárok kritikai kiadásának elkészítésekor a vizsgálatba feltétlenül bevonandó. A British Library weboldalán közzétett digitális másolat pedig igen megkönnyíti a kódex olvasását, további kutatását.

Az alábbiakban javaslatot teszek a British Library online katalóguscédulájának és a Stoll-féle bibliográfia kapcsolódó tételének javítására.

1. A British Library Or 10579 jelzetű kéziratának online katalóguscéduláján¹⁷ a következő (fettel kiemelt) adatok javítandók:

Contents:

Book of Psalms translated into Hungarian by **Miklós Bogáti Fazakas**.

Fols 1r-153v

Psalterium Davidis az az Magiar Soltár.

¹³ Vö. SZATMÁRI Áron, *Bogáti nyomtatásban, A Psalterium és az unitárius énekeskönyvek = Keresztény Magvető*, 124(2018), 1, 48–65, itt: 53; ETLINGER Mihály, SZATMÁRI Áron, *Bogáti-parafrazisok és reinkarnáció, Keletkezéstörténet, felekezetiesség, hagyományozódás = Szöveg, hordozó, közösség, Olvasóközönség és közösségi olvasmányok a régi magyar irodalomban*, szerk. Gesztelyi Hermina, Görög Dániel, Maróthy Szilvia, Bp., Reciti, 2016 (Fiatalok Konferenciája, 2015), 97–111, itt: 107–109; SZATMÁRI Áron, *Péchi Simon és a Péchi Simon-énekeskönyv = Annona Nova VII. A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve*, szerk. Rétfalvi P. Zsófia, Vörös Eszter, Pécs, PTE BTK Kerényi Károly Szakkollégium, 2015, 57–70.

¹⁴ *A magyar kézirat* 2002, i. m. Nr. 22.

¹⁵ Vö. SZATMÁRI 2018, i. m. 55–56; ETLINGER, SZATMÁRI 2016, i. m. 109–110.

¹⁶ A kérdéses éneknek a *Péchi Simon-énekeskönyv*ben a 254. oldalon kellene kezdődnie. A *Magyari Péter kódex*ében a 271. (137r) oldalon található.

¹⁷ http://searcharchives.bl.uk/IAMS_VU2:IAMS032-003452035

Note: Hungarian translation of Psalms. Translated by the **Unitarian Miklós Bogáti Fazakas (1548-1592?)**.

[...]

A katalóguscédulán az alábbi, Bogáti *Psalterium*ához kapcsolódó szakirodalom feltüntetését javaslom:

Géza SZABÓ. „A Hungarian Antitrinitarian Poet and Theologian: Miklós Bogáti Fazakas”. In *Antitrinitarianism in the Second Half of the 16th Century*, edited by Róbert DÁN and Antal PIRNÁT, 215-230. Budapest-Leiden: Akadémiai Kiadó-E. J. Brill, 1982.

BOGÁTI FAZAKAS Miklós. *Magyar Zsoltár: Psalterium*. Edited by Gábor GILICZE and Géza SZABÓ, notes Géza SZABÓ, postface Róbert DÁN. Budapest: Magyar Helikon, 1979.

VARJAS Béla, ed. *Szombatos énekek*. Régi magyar költők tára: XVII. század 5. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970.

2. *A magyar kéziratok énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája* című kiadvány vonatkozó tételén – a kézirat alapján – az alábbi módosításokat javaslom a következő kiadás számára (javítások és kiegészítések fettel):

167. Magyar Péter kódexe. (1704) – **183+1 lev. 19 cm.** – London, British Library MS **OR 10579**. Mf: MTAK A 1695/II.

A kötetstábla belső oldalán és az első, számozatlan levélen a hónapok nevei és kalendáriumi szabályok. „**Descriptum 27 Aug. A. 707. p. P. M.**”

1a–153b: „**Psalterium Davidis, az az: Magyar Soltár...**” (Bogáti Fazakas zsoltárfordítása.) A végén: „Manus suprema operi imposta 20 Augusti. Ann. 1704. In N. Ernje **horam Diurnam** circiter **Duodecimam**. Per Petrum **Magyar**.”

154a–183b: További 9 zsoltár, majd „Más ének mely az Tüzes **kemencében** vettetett három **iffiaktol** mondatott volt ell.”; „Más **Beöjtre valo** Ének.”; 2 zsoltár; 8 db szombatos ének.

Megjegyzés A kézirat 1913-ban Gaster Mózes (London) könyvtárának **1364. sz.** darabja volt. – Magyar Péter 1705-ben Péchi Simon prózai zsoltárfordítását is lemásolta: OSZK Oct. Hung. 1166.

Irod. Marmorstein Artúr, MKsz 1913, 117–122. – Borbély István, EphK 1913, 716. – Vö. uo. 790. – SZTA I, 109. sz. – RMKT XVII/5, 562–3. (Részletező leírás.) 594. (A közlések felsorolása.)

SZATMÁRI ÁRON